„КНИНСКИ РЈЕЧНИК”, ПРВИ ВЕЛИКИ СРПСКИ РОМАН XXI ВЕКА

Град од сећања

Постојала је та земља, имала своје године и симболе, своју историју и географију, песме и победе, градове и људе. После се та земља потпуно преселила из простора у време, с мапа у срца својих људи. Људи су се, знамо како, морали разасути по свету. Понели су у себи свој језик, „сјећања која нам хране крв”, и своју земљу. Не разматрајући славне случајеве када су се земље из времена враћале у простор, не спомињући велики дар чекања, један од њих је пре девет година, негде у далекој Канади, на интернету побо заставу свог родног (и престоног) града и означио једно средиште. Јавили су се многи његови суграђани, са свих страна света. Тако, нехотично и неразметљиво, настао је најмодернији и најнеобичнији српски роман данашњице. Нико га није поставио ту где је, интернет је његово родно место и његов дом. Ту је настао, ту је одгајен и развијен, ту постоји и живи, ту је свој на своме, домородац

Пише: Радомир Милић

По-пут тај-них, ча-роб-них ри-је-чи ко-је отва-ра-ју вра-та не-ких скри-ве-них про-сто-ра пре-пу-них бла-га, ло-зин-ка „knin-skir-jec-nik.com” уво-ди пут-ни-ка на-мјер-ни-ка, ше-та-ча тим ва-зду-ша-стим и нео-пи-пљи-вим про-сто-ром ин-тер-не-та, у ода-је у ко-ји-ма се на-ла-зи пра-ви прав-ца-ти ин-тер-нет-ро-ман. Ни-ко га ту ни-је *по-ста-вио*, ин-тер-нет је ње-го-во род-но мје-сто и ње-гов дом. Ту је на-стао, ту је уз-го-јен и раз-ви-јен, ту по-сто-ји и жи-ви, ту је свој на сво-ме, до-мо-ро-дац.

При-је де-вет го-ди-на, не-ко-ли-ко Кни-ња-на пред-во-ђе-них *Пу-ки-јем*, но-во-пе-че-ним Ка-на-ђа-ни-ном, по-бо-ло је сво-ју книн-ску за-ста-ви-цу и ње-ме озна-чи-ло свој про-стор на ин-тер-не-ту, жу-де-ћи за тим да се око ње оку-пе сви они дра-ги љу-ди ко-ји су за-јед-но ра-сли, ишли у шко-лу, ко-ји су за-јед-но
бле-ја-ли
да-ни-ма и но-ћи-ма... За-ми-сао је би-ла са-свим јед-но-став-на: да се дру-же на та-кав (у но-вим окол-но-сти-ма је-ди-ни мо-гу-ћи) на-чин, да се под-сје-те све-га што их ве-зу-је, да се не за-бо-ра-ве, да се не ра-спу ако их је већ суд-би-на ра-за-су-ла, да се не рас-ко-ри-је-не... Ја-вља-ли су се Кни-ња-ни са свих стра-на сви-је-та и на том свом мје-сту оста-вља-ли по-не-што: не-ко ка-кву нео-бич-ну ри-јеч са крат-ким опи-сом, не-ко ко-ји ре-дак при-сје-ћа-ња о не-ким за-ни-мљи-вим љу-ди-ма или до-га-ђа-ји-ма, о мје-сти-ма оку-пља-ња, о до-го-дов-шти-на-ма... Ка-ко је про-ти-ца-ло ври-је-ме, би-ло је све ви-ше и ви-ше од-ред-ни-ца, али и пи-са-ца (
Пи-са-ча
, ка-ко та-мо сто-ји). Та-ко је на-стао и још уви-јек на-ста-је
Книн-ски рјеч-ник
, пр-ви пра-ви наш
ин-тер-нет-ро-ман
, из-ван-ре-дан по мно-го че-му.

Кре-ћу-ћи се кроз *Рјеч-ник* и чи-та-ју-ћи по-је-ди-не од-ред-ни-це (њих ско-ро хи-ља-ду), чи-та-лац по-ста-је *Чи-тач* и би-ва уву-чен у чвр-сто али ле-пр-ша-во тки-во ро-ма-на, ура-ња у сли-ке ко-је та-ко оби-ла-то из-ни-чу пред ње-го-вим очи-ма. Пли-је-ни та јед-но-став-ност ко-јом је
Книн-ски рјеч-ник
пи-сан, то не-на-ме-тљи-во и не-раз-ме-тљи-во пи-са-ње „без пред-у-ми-шља-ја”. Про-сто, че-сто чак по-ма-ло и шкр-то, без рас-пи-са-ва-ња, ни-же се де-таљ по де-таљ, ства-ра-ју-ћи склад-ну цје-ли-ну јед-не сјет-не, бла-ге, то-пле сли-ке Кни-на „из осам-де-се-тих па до пред рат” (ка-ко и сто-ји у сво-је-вр-сном под-на-сло-ву).

СНОГРАФИЈА РОДНЕ ВАРОШИ

Град ко-ји та-кав ка-квим је опи-сан ви-ше не по-сто-ји у „ствар-но-сти”, Книн ка-као жи-ви у Пи-са-чи-ма, пред очи-ма Чи-та-ча из-ра-ња ни из че-га и ње-го-ва сли-ка на-ста-њу-је се у чи-тач-кој сви-је-сти ја-сно, жи-во и жи-вот-но. Ако је и Чи-тач Кни-ња-нин, у ње-му по-но-во ожи-вља-ва-ју љу-ди ко-јих ви-ше не-ма, ожи-вља-ва-ју у ме-ђу-вре-ме-ну за-тво-ре-не го-сти-о-не, крч-ме и ка-фи-ћи, ожи-вља-ва-ју култ-на мје-ста оку-пља-ња као што је зи-дић пред гим-на-зи-јом, ожи-вља-ва „ас-фалт до ко-ље-на” у бло-ку III де-цем-бар (оба-ве-зно рим-ско III), ожи-вља-ва-ју до-га-ђа-ји, они ма-ли, сит-ни, сва-ко-днев-ни де-та-љи ко-ји жи-вот зна-че... Ако Чи-тач, ме-ђу-тим, ни-је ујед-но и Кни-ња-нин, он би-ва опи-јен нео-бич-ном сли-ком ње-му не-по-зна-тог гра-да. Са сва-ком про-чи-та-ном од-ред-ни-цом, Чи-тач до-би-ја но-ви де-таљ, но-ви ка-мен-чић у мо-за-и-ку ко-ји се чи-та-њем све ви-ше и ви-ше упот-пу-њу-је... Из-ра-ња-ју пред ње-га мно-ге ри-је-чи не-ста-ле са на-ших про-сто-ра од-ла-ском оних ко-ји су их ко-ри-сти-ли, а кроз њи-хо-ва крат-ка об-ја-шње-ња, прот-ка-на и при-мје-ри-ма ре-че-ни-ца у ко-ји-ма се те ри-је-чи нај-че-шће ко-ри-сте, до Чи-та-че-вих уши-ју до-пи-ре и звук жи-вог го-во-ра то-га кра-ја.

Упра-во о том до-жи-вља-ју је-дан од Чи-та-ча ко-ји ни-су Кни-ња-ни, Јо-ван Ера-ко-вић – Јо-не, ис-пи-сао је не-ко-ли-ко вр-ло ли-је-пих и то-плих ре-че-ни-ца: „Ето, и ја ко-ји ни-кад ни-сам жи-вео у Кни-ну не-го сам га са-мо гле-дао из ку-пеа оних лет-њих во-зо-ва ко-ји жу-ре на мо-ре, а у книн-ској ста-ни-ци се са-мо из-ду-ва-ју и про-ме-не пан-та-ло-не – и ја сам се, чи-та-ју-ћи, по-ма-ло осе-тио као да сам не-кад био део тог гра-да и по-зна-вао оне љу-де и она ме-ста. (...) Та-ко да је све то – и град и љу-ди ко-ји о ње-му она-ко ка-зу-ју – за ме-не пра-во от-кри-ће. Све као из зе-за-ња и опу-ште-ног ча-вр-ља-ња, све као ола-ко и без мно-го раз-ми-шља-ња пи-са-но, и по-врх све-га раз-ли-чи-ти љу-ди, раз-ли-чи-ти жи-во-ти и се-ћа-ња – а та-ко чврст и хо-мо-ген ре-зул-тат. Као да је не-ки до-бар пи-сац из-ми-слио чи-та-во ме-сто, све ли-ко-ве и њи-хо-ве успо-ме-не, па ње-гов дух, упле-тен у по-за-ди-ну, ускла-ђу-је бо-је све-га што је ре-чи-ма на-сли-ка-но. То је пра-во ма-ло чу-до.”

Да, *Книн-ски рјеч-ник* је-сте сво-је-вр-сно чу-до. Чу-де-сно га на-пи-са-ше, и још га пи-шу, Пи-са-чи ко-ји се ни-ка-да ни-су ба-ви-ли ти-ме, без ика-кве на-мје-ре да ство-ре то што су ство-ри-ли. Др-же-ћи се, углав-ном, го-во-ра свог кра-ја, ство-ри-ли су и је-дан

по-себ-ни је-зик ко-ји но-си сна-жно оби-ље-же-је сво-га по-ри-је-кла и до-дат-но пот-цр-та-ва при-пад-ност Кни-ну. Све те гра-ма-тич-ке и пра-во-пи-сне не-ис-прав-но-сти, свје-сно оста-вље-не у ро-ма-ну, да-ју до-дат-ну драж тим ви-ше јер је ско-ро све пи-са-но баш „ву-ков-ски", то јест она-ко ка-ко се у Кни-ну за-и-ста го-во-ри(ло).

Чу-де-сан је и на-чин на-стан-ка *Книн-ског рјеч-ни-ка* и мје-сто ње-го-ва по-стан-ка. Са-мо-ни-као на ин-тер-не-ту, и по то-ме мо-де-ран да не мо-же би-ти мо-дер-ни-ји, а сав као сат-кан од гу-са-ла... Као што су не-ка-да-шњи на-ши ста-ри, по пре-ли-ма и си-је-ли-ма, уз пуц-ке-та-ње ва-тре, пре-при-ча-ва-ли оно што су хтје-ли са-чу-ва-ти од за-бо-ра-ва, та-ко се и кроз *Книн-ск и рјеч-ник* про-вла-чи та цр-та успо-ме-на, сје-ћа-ња и не-при-ста-ја-ња на за-бо-рав... Чу-де-сно, за-и-ста. Усу-ђу-јем се ре-ћи да је ово кли-ца на-род-ног пре-да-ња про-кли-ја-ла на нај-не-о-бич-ни-јем мо-гу-ћем мје-сту, на мје-сту на ко-јем је ни-ко ни-је оче-ки-вао, на бес-крај-ном и не-у-хва-тљи-вом про-сто-ру ин-тер-не-та... За-и-ста, што се ви-ше пи-там, то сам си-гур-ни-ји да је су-шти-на упра-во та – умје-сто гу-са-ла као из-ра-жај-ног сред-ства и де-се-тер-ца, Кни-ња-ни да-на-шње-га до-ба су по-се-гли за оним што су има-ли на рас-по-ла-га-њу, за ра-чу-на-ром. И та-ко је Книн до-био сво-ју лич-ну кар-ту, нај-мо-дер-ни-ју мо-гу-ћу, ону ин-тер-нет-ску, и то у об-ли-ку из-ван-ред-ног ро-ма-на!

СНА-ГА НЕ-ПО-МЕ-НА

Не-из-бје-жно се, на-рав-но, на-ме-ће по-ре-ђе-ње са *Ха-зар-ским реч-ни-ком*, из ви-ше раз-ло-га. Због на-сло-ва и са-ме рјеч-нич-ке струк-ту-ре дје-ла, али и због Ха-за-ра и њи-хо-ве суд-би-не... Раз-ли-ка је, ме-ђу-тим, оно што за-пре-па-шћу-је и оду-ше-вља-ва. Ха-за-ре је опи-сао вјешт и до-бар пи-сац, а *Книн-ски рјеч-ник* ... Ско-ро пе-де-сет Пи-са-ча, без ика-кве на-мје-ре да ства-ра-ју би-ло ка-кву књи-жев-ност, ис-пи-са-ло је књи-жев-но дје-ло ко-јим би се ра-до по-хва-лио и нај-бо-љи књи-жев-ник! Та-ко склад-но, та-ко је-дин-стве-но, та-ко до-бро сли-ве-но у цје-ли-ну, та-ко жи-во и жи-вот-но... за-и-ста чу-де-сно.

Свје-сна или не-свје-сна по-ре-ђе-ња *Книн-ског рјеч-ни-ка* са дру-гим дје-ли-ма се на-ме-ћу са-ма од се-бе, јер су-срет са не-чим но-вим, као што је овај пр-ви пра-ви, са-мо-ни-кли *ин-тер-нет-ро-ман*, не-из-о-став-но у сви-је-сти при-зи-ва тач-ке ослон-ца, при-зи-ва не-ке ве-зе и упо-ред-бе са по-зна-тим, ка-ко би се то но-во лак-ше од-ре-ди-ло. Ка-ко се ра-ди о из-вр-сном ро-ма-ну, на-ме-ћу се по-ре-ђе-ња са та-ко-ђе из-вр-сним а по-зна-тим дје-ли-ма. Та-ко, од по-ред-бе до по-ред-бе, по лич-ном ода-би-ру Чи-та-ча,
Книн-ски рјеч-ник
по-ла-ко за-у-зи-ма сво-је мје-сто у би-ра-ном дру-штву на-ших нај-бо-љих ро-ма-на.

Кроз чи-тав *Рјеч-ник*, од од-ред-ни-це до од-ред-ни-це, не-гдје из при-крај-ка до-бу-ју ри-је-чи ко-ји-ма је сво-ју нај-бо-љу књи-гу за-по-чео наш нај-бо-љи жи-ви про-зни пи-сац – „Не, не-ћу се вра-ти-ти.” Да-ма-ри те ре-че-ни-це Дра-го-сла-ва Ми-ха-и-ло-ви-ћа до-пи-ру из све-га не-на-пи-са-ног у *Книн-ском рјеч-ни-ку*. У ње-му не-ма ни јед-не ри-је-чи о оној ис-хо-ди-шној тач-ки ко-ја је све по-кре-ну-ла. Ка-ко тај мук сна-жно од-зва-ња! Ка-кав ути-сак оста-вља у сви-је-сти Чи-та-ча! Већ по-ме-ну-ти Јо-не, о то-ме пи-ше: „Мо-жда ће зву-ча-ти нео-бич-но, али ко-ли-ко год да ми се сви-део *Рјеч-ник*, на тој адре-си по-сто-ји не-што што ме је још ду-бље до-та-кло и учи-ни-ло на ме-не још ве-ћи ути-сак. А то су оне крат-ке цр-ти-це ко-је су о се-би на-пи-са-ли ауто-ри. Оне суд-би-не ко-је су ста-ле у по пар па-су-са ис-под име-на ра-су-тих по све-ту, оне на-из-глед раз-ли-чи-те жи-вот-не при-че, а све спо-је-не оним што ни-је на-пи-са-но али се сву-да слу-ти и зо-ве но-стал-ги-ја, па она пре-ћут-на а оп-шта ре-ше-ност да се не по-ми-ње јед-на ве-ли-ка ту-га – ето то ме је дир-ну-ло. Код не-ких љу-ди има ре-че-ни-ца, ско-ро уз-гред-них, а уства-ри та-квих да у сва-ку ста-је сце-на-рио за чи-тав филм. Прет-по-ста-вљам да љу-ди из Кни-на, по-го-то-во по-сле све-га што се до-го-ди-ло, сма-тра-ју да ни-ко ко ни-је из тог гра-да не мо-же ни да за-ми-сли ка-ко је би-ло жи-ве-ти у ње-му и ка-ко је те-шко би-ти без ње-га. (...) Ро-ди-ли се, жи-ве-ли, оти-шли на не-ко дру-го ме-сто. Оста-ви-ли *Рјеч-ник*.”

Та му-шка ћут-ња, тај не-по-мен, те чвр-сто сти-сну-те ди-нар-ске усне ко-је не из-го-ва-ра-ју раз-лог због ко-јег све оста-ло из-го-ва-ра-ју, та ле-пр-ша-ва ду-хо-ви-тост без гр-ча, обо-ји-ла је чи-тав *Рјеч-ник* јед-ном уз-ви-ше-но-шћу ко-ја, из-ме-ђу оста-лог, и са-мој ри-је-чи „Кни-ња-ни” да-је но-во зна-че-ње, баш као што у *Рјеч-ни-ку* и сто-ји под том од-ред-ни-цом:

Кни□на□нин/Кни□нан□ка – Зва-нич-ни рјеч-ни-ци ову ри-јеч ту-ма-че као „ста-нов-ник Кни-на”. Не, то је че-ља-де ро-ђе-но у Кни-ну, а на-ста-ње-но не-гдје на овој пла-не-ти.

***

Ул□ти□ма

Када књи-жев-ни кри-ти-чар оцје-њу-је књи-гу не-ко-га ве-ли-ког пи-сца, увјек се ка-же да је она бит-на и за ра-зу-мје-ва-ње „ка-ко је жи-вио на-род у то ври-је-ме у том мје-сту”. То је, на-рав-но, увјек се-кун-дар-но, при-мар-но оста-је оно о че-му је за-пра-во књи-га, о зло-чи-ну и ка-зни, о гра-ђе-њу или ру-ше-њу мо-сто-ва, хра-брим мај-ка-ма, не-кој по-лу-бра-ћи или про-на-ђе-ној вје-ри. Та-кве књи-ге пи-шу ве-ли-ки, на-да-ре-ни пи-сци, код ко-јих је сва-ка ре-че-ни-ца до-жи-вљај за се-бе. На-су-прот њи-ма и та-квим књи-га-ма, сто-је Пи-са-чи. Пи-са-чи, ти ма-ну-ел-ни рад-ни-ци, бан-де-ра-ши, „Flin-sto-ne” за-пи-си-ва-чи и Рјеч-ник као за-пи-сник гдје се-кун-дар-но по-ста-је при-мар-но, гдје не-ма ни ни-ти во-ди-ље, ни стру-је то-ка свје-сти, осим ако ни-је иза-зван си-ноћ-ном бри-ја-чи-ном… Ма и са-ма ри-јеч Рјеч-ник пре-ви-ше је пле-ме-ни-та да се уз њу ве-же ова му-ла-ри-ја, по-ред нпр. Па-ви-ћа и/или Ву-ја-кли-је. До при-је са-мо не-ко-ли-ко го-ди-на ова-ква ствар не би ни по-сто-ја-ла. Ко би луд тро-шио ври-је-ме, па-ре, па-пир и оло-во на ор-ди-нар-но ба-ље-зга-ње и ћа-ку-ла-ње.

Е, ал он-да је на-ста за-о-крет, *twist* или-ти *u-turn*. По-ја-вио се ин-тер-нет. Љу-ди су се сје-ти-ли да би мо-гли за-пи-са-ти сва-шта шта им пад-не на па-мет, ко-ли-ко год то три-ви-јал-но зву-ча-ло. Јер, ни-је тра-жи-ло кру-ва је-сти. Та-ко је на-стао *Книн-ски Рјеч-ник* да-ле-ке 1998. го-ди-не. Да би се зна-ло ко-ји то пе-ри-од Пи-са-чи за-пра-во опи-су-ју, при-ло-шка озна-ка вре-ме-на је до-да-та у на-слов. Три-ви-јал-ност ло-кал-ног ка-рак-те-ра је до-би-ла фор-му рјеч-ни-ка, илу-стро-ва-ну, ка-ко друк-чи-је, не-го кар-та-ма за нај-три-ви-јал-ни-ју за-ба-ву – бри-шку-лу. Али жи-вот пле-те мре-жу бо-ље не-го

Spi-der-man
, вје-ро-ват-но са-мо у Кни-ну и вје-ро-ват-но са-мо у го-сти-о-ни код Оже-го-ви-ћа сва-ка кар-та ни-је би-ла са-мо ко-мад па-пи-ра не-го жив чо-вјек, име-ном, пре-зи-ме-ном, а нај-бо-ље на-дим-ком. Кар-те по-ста-ју лју-ди, мје-ста, до-га-ђа-ји, ри-је-чи и пе-шка-ју се јед-на по јед-на све до ул-ти-ме. А на ул-ти-ми увјек
аш ди-на-ри
, ко-га још зо-ве-мо и Ди-на-рац!

И та-ко је круг за-тво-рен. Ди-на-ра сто-ји гдје је и би-ла, бу-ра бри-је ка и при-је, ка-мен ра-ђа у из-о-би-љу, *Dal Ne-gro 40 Tri-e-sti-ne* и да-ље се нај-љеп-ше па-за-ре на из-во-ру, у Тр-сту, цир-ка 5 евра.

Вјеч-ност се мје-ри тре-нут-ком а не вје-ко-ви-ма.

Бар за ма-ле лју-де.

Пу□ки

***

Ствар□но□сти

„Има ли у то-ме и че-ка-ња, сна о по-врат-ку?“

„Ко то зна? Ослу-шни-те сво-је ср-це.“

„Не раз-у-мем.“

„Исто-ри-ја и суд-би-на ни-су увек са-свим из-ра-чун-љи-ве.“

„Ре-ал-но?“

„Ако ми пре-ста-не-мо да то са-ња-мо, не-ће ви-ше би-ти ре-ал-но.“ **<**